

Janusz Feiner Warsztaty doskonalenia umiejętności dydaktycznych nauczycieli akademickich

Artykuł prezentuje wyniki prac Autora nad pobudzaniem procesów autokreacyjnych i rozwijaniem kompetencji dydaktycznych młodych nauczycieli akademickich.

Dotychczasowym efektem tych prac jest system doskonalenia umiejętności dydaktycznych nauczycieli akademickich, który jest realizowany w Akademii Górniczo-Hutniczej i Akademii Rolniczej w Krakowie w formie Studium Doskonalenia Pedagogicznego dla Asystentów. Artykuł zawiera opis systemu (warsztatów), założeń teoretycznych, celów, programu oraz poszczególnych jego elementów.

Uwagi wstępne

Wyposażenie kandydatów do zawodu nauczycielskiego w konkretne umiejętności, przydatne w pracy edukacyjnej, to postulat kierowany od lat pod adresem nauk pedagogicznych. Jest on trudny do spełnienia ze względu na ogromny zakres funkcji, obowiązków i zadań nauczyciela. Zadania te można sytuować na pograniczu funkcji kapłana, dowódcy, aktora, reżysera, przyjaciela, rodzica, lekarza, kierownika w zakładzie produkcyjnym, psychoterapeuty i jeszcze wielu innych profesji bądź ról, które ludzie pełnią w życiu.

Nauki pedagogiczne, jak dotąd, nie wypracowały skutecznych metod wyposażania kandydatów do tego zawodu w tak szeroki zakres umiejętności. Trudno jest stwierdzić, czy jest to w ogóle możliwe, biorąc pod uwagę stosunkowo krótki czas, jaki przeznaczają się na edukację nauczycieli oraz charakter zjawisk pedagogicznych, nie dających się sprowadzić do schematu przyczyna – skutek.

Przeorientowanie postaw niektórych nauczycieli, wyposażenie ich w umiejętności skutecznego komunikowania się jest nie tylko ważne, ale także pilne. Przemiany społeczno-polityczne zachodzące w Polsce w ostatnich latach wywołują generalną zmianę koncepcji szkoły i odwrócenie perspektywy edukacyjnej przyjętej dotąd w praktyce. Można więc założyć, że uczniowie i studenci wychowani w ustroju demokratycznym nabędą przyzwyczajenia do zachowań autonomicznych, do autentyczności i swobody w komunikowaniu własnych pragnień, potrzeb poznawczych, swojego stosunku do treści, metod czy form kształcenia. Nie będą zatem łatwo godzić się z autokratycznymi postawami nauczycieli, dyrektywnym i przedmiotowym traktowaniem, niesprawiedliwością, rutynowym działaniem, niekompetencją merytoryczną oraz dydaktyczną kadry pedagogicznej. Wiadomo jednak, że niektórzy nauczyciele – wychowani i wykształceni w systemie nakazowo-scentralizowanym (podobnie zresztą jak większość dorosłych) – mają skłonności do przyjmowania dominującej roli w kontaktach z młodzieżą, akceptowania zachowań uległych, koncentrowania się na przekazywaniu i egzekwowaniu wiedzy.

Ambitny współczesny nauczyciel, chcąc sprostać wymaganiom społeczeństwa demokratycznego, nie może pozostać takim, jakim był w „minionej epoce”. Nie może zatem działać według ściśle określonych wzorów, schematów czy reguł. Musi on te zasady tworzyć sam, uwzględniając predyspozycje osobowościowe własne i swoich uczniów, przeżyte doświadczenia i dorobek nauk o edukacji.

Doświadczenia zaproponowane w projekcie warsztatów dla nauczycieli akademickich stwarzają możliwość uczestniczenia w specjalnie zorganizowanych sytuacjach, które zdarzają się w codziennym życiu i w pracy dydaktycznej nauczyciela. Niektóre z nich są autentyczne, inne symulują bądź inscenizują sytuacje edukacyjne, jeszcze inne demonstrują różne zjawiska z zakresu edukacji metodą testu lub eksperymentu. Istotne jest to, aby uczestnicy warsztatów mogli osobiście przeżyć, obserwować i analizować subtelne relacje towarzyszące kontaktom nauczyciel – student, gdyż w rzeczywistych sytuacjach nie jest to możliwe.

Autor projektu¹ z pełną świadomością ograniczył warstwę teoretyczną do niezbędnego minimum zakładając, że uczenie się przez doświadczanie będzie dla pracujących nauczycieli bardziej efektywne i mniej nużące, a także stosunkowo atrakcyjne. Ograniczono również role osób prowadzących zajęcia warsztatowe. Ich zadaniem jest przygotowanie zajęć od strony merytorycznej i organizacyjnej, inicjowanie doświadczeń oraz pomaganie w ich przebiegu. W wielu doświadczeniach powinni oni brać udział na zasadzie członków grupy, aby w ten sposób manifestować i propagować zasadę partnerstwa, podmiotowości nauczyciela i studenta, symetrii w komunikacji oraz innych postępowych poglądów. Z tej pozycji łatwiej im będzie demaskować skrywane uprzedzenia, tendencyjne reakcje i zachowania nauczycieli.

Kończąc wstępne uwagi, autor projektu pragnie wyrazić wiarę w to, że organizowanie na szeroką skalę zajęć warsztatowych w ośrodkach akademickich przyczyni się do ograniczenia lub wyeliminowania z polskiej edukacji takich patologicznych zjawisk jak: „ukryty program”, „skrypt-scenariusz życiowy” czy „gry szkolno-uczelniane”.

Cele kształcenia nauczycieli akademickich w warsztatach doskonalenia umiejętności dydaktycznych

Cel naczelny

Praktyczne przygotowanie nauczycieli akademickich do realizowania zadań dydaktycznych w warunkach generalnej zmiany orientacji społeczno-politycznej w kraju oraz przeobrażeń koncepcji edukacji.

Cele ogólne

1. Dostarczenie nauczycielom akademickim sposobności do poznawania własnych dyspozycji i umiejętności psychodydaktycznych, postaw osobowościowych oraz przekonań dotyczących problematyki edukacyjnej;

2. Uruchomienie procesów autokreacyjnych, umożliwiających pokonanie własnych stereotypów zachowania, uprzedzeń, mechanizmów obronnych, zniekształceń i tendencji w postrzeganiu ludzi i sytuacji oraz ewentualnych lęków związanych z pełnieniem funkcji nauczyciela;

¹ Projekt jest finansowany z funduszy Komitetu Badań Naukowych na badania własne.

3. Udzielanie wsparcia w opanowywaniu konkretnych umiejętności oraz technik dydaktycznych, stanowiących podstawę kompetentnej i twórczej pracy ze studentami.

Cele szczegółowe

Zamieszczono je w ramowym planie zajęć warsztatowych obok każdego działu tematycznego, w formie opisu postulowanych efektów pracy uczestników.

Charakterystyka zajęć warsztatowych

Zajęcia warsztatowe, zaplanowane na okres dwóch semestrów, odbywają się raz w tygodniu i obejmują 120 godzin pracy.

Podstawową formą organizacyjną warsztatów jest spotkanie grupy nauczycieli akademickich, na którym demonstrowane są rozmaite sytuacje, zadania lub doświadczenia interpersonalne i dydaktyczne. W trakcie spotkań zachodzi proces uczenia się przez doświadczenie, dzięki eksperymentowaniu z własnym zachowaniem w grupie warsztatowej. Grupa jest swoistym laboratorium zachowania i ważne jest, aby każde spotkanie przebiegało w atmosferze odprężenia, wzajemnej akceptacji oraz pogodnego nastroju. Praca grupy nastawiona jest na to, aby ułatwić swoim członkom proces zmieniania się, poprzez udzielanie informacji zwrotnych na temat każdego działania czy inicjatywy. Należy przy tym unikać pouczania, instruowania lub dawania recept.

Aby grupa mogła skutecznie pełnić funkcję laboratorium zachowania, dostarczać rozmaite style zachowań ludzkich i aktywizować wszystkich, nie powinna być zbyt liczna (maksimum 16 osób). Warto jednak zadbać o to, by była zróżnicowana pod względem kierunku wykształcenia jej członków. Różnorodność dyscyplin nauki, które są reprezentowane w grupie, wzbogaca treść zajęć odmiennymi przykładami, pomaga przewyciężyć myślenie i działania według stereotypów danej dyscypliny. Służy ponadto lepszemu integracji społeczności nauczycieli akademickich danej uczelni.

Grupa pracuje pod kierunkiem trenera, którym może być doświadczony psycholog lub specjalista z zakresu dydaktyki szkoły wyższej. Jest on odpowiedzialny za realizację głównych działów programu, takich jak: treningi, zadania praktyczne, przeglądy zadań i konwersatoria. Do prowadzenia innych zajęć trener angażuje specjalistów (np. opiekunów naukowo-dydaktycznych nauczycieli odbywających warsztaty), z którymi utrzymuje ścisły kontakt. Razem starają się oni utrzymywać właściwą atmosferę w grupie oraz wspierać procesy autokreacyjne jej uczestników, a także troszczyć się, by założone cele były przez nich osiągnięte.

Program zajęć ułożony jest w taki sposób, aby proces zmieniania się i nabywania umiejętności postępował systematycznie, zgodnie z zasadą stopniowania trudności, wzrastającego zaangażowania, motywacji itd. W początkowej fazie zajęć dominują zatem doświadczenia proste, improwizowane i symulowane, a dotyczące spraw codziennych i życiowych. W miarę postępów, nabierania odporności psychicznej oraz poczucia więzi z grupą, uczestnicy warsztatów przystępują do pracy nad zadaniami wymagającymi odpowiedniego przygotowania, o złożonej strukturze, i stopniowo obejmują tematykę profesjonalną. Doświadczenia, ćwiczenia i zadania wykonywane są indywidualnie lub zespołowo. W zadaniach wykorzystuje się różne pomoce oraz materiały dydaktyczne, a część z nich samodzielnie projektują i wykonują słuchacze w pracowni technicznych środków kształcenia.

Podczas spotkania członków grupy (które trwa zwykle parę godzin) przeprowadza się kilka, a czasem kilkanaście doświadczeń. Więcej na treningach, mniej podczas sesji przeglądowych, których sama prezentacja trwa dość długo. Niezależnie jednak od charakteru zadania, pełne doświadczenie obejmuje następujący ciąg wydarzeń:

1. Określenie tematu i celu doświadczenia;
2. Wprowadzenie w sytuację interpersonalną lub dydaktyczną;
3. Przydział ról, zadań lub czynności do wykonania;
4. Udzielenie instruktażu dla wykonawców i obserwatorów;
5. Prezentacja zadań, czynności, sytuacji w różnych wersjach i wykonaniach;
6. Obserwacja różnych wersji danego zadania, czynności lub sytuacji;
7. Zgłaszanie spostrzeżeń, werbalizacja stanów emocjonalnych lub intelektualnych przeżywanych podczas prezentacji;
8. Dyskusja – omówienie zgłoszonych problemów, eksponowanie (w formie propozycji) reguł skutecznego (w konkretnej sytuacji) działania dydaktycznego;
9. Uporządkowanie zgłoszonych wniosków i propozycji.

Należy dążyć do tego, aby przebieg doświadczeń był rejestrowany na taśmach magnetowidowych. Materiał ten mógłby być wykorzystywany indywidualnie, przez osoby zainteresowane, w celu prowadzenia bardziej gruntownych i osobistych analiz.

Zakłada się, że doświadczenia będą dostarczać nauczycielom konkretnej pomocy w ich bieżącej pracy dydaktycznej. Należy zachęcać uczestników do tego, aby każdą nową umiejętność poznaną na zajęciach próbowali stosować w autentycznej sytuacji i relacjonowali efekty próby podczas kolejnego spotkania. Być może uda się przy tej okazji zademonstrować grupie tzw. prawo efektu, które sami jako nauczyciele powinni wykorzystywać w pracy ze studentami.

Dotychczasowe badania nad efektami wdrażania znacznej liczby przedstawionych tu doświadczeń wskazują, że są to zajęcia, które bardziej angażują, są skuteczniejsze aniżeli tradycyjne formy szkolenia nauczycieli akademickich. Nauczyciele, którzy odbyli podobny cykl zajęć praktycznych twierdzą, że trzeba „zobaczyć siebie oczami innych”, gdyż skuteczność czysto werbalnych pouczeń dotyczących postulowanych zachowań jest bardzo niewielka.

Trening wrażliwości pedagogicznej (TWP) nastawiony jest na tworzenie klimatu wzajemnego zaufania, poczucia bezpieczeństwa psychicznego wszystkich osób w grupie, kształtowanie umiejętności wczuwania się w sytuację drugiego człowieka, odkrywanie oraz akceptowanie siebie i innych. Trening powinien pomóc każdej osobie zobiektywizować i uściślić samoocenę, zredukować mechanizmy obronne, usunąć zniekształcenia w percepcji innych ludzi, ułatwić funkcjonowanie otwarte i spontaniczne. Od osiągnięcia wymienionych celów zależy w znacznym stopniu powodzenie następnych zajęć warsztatowych. Większość dalszych doświadczeń opiera się bowiem na pracy grupy, na otwartym komunikowaniu przez członków grupy ich własnych odczuć, wrażeń, spostrzeżeń oraz udzielaniu informacji zwrotnych osobom prezentującym zadania.

Trening komunikacji dydaktycznej (TKD) jest dziedziną najbardziej zaniedbaną. W zasadzie nie prowadzi się zajęć praktycznych, podczas których wyżej wymienione zachowania komunikacyjne byłyby ćwiczone. Wynika to prawdopodobnie z tego, że proces dydaktyczny jest niezwykle złożony, stosunkowo długotrwały, odbywa się w realnym środowisku społecznym i obejmuje konkretne dyscypliny przedmiotowe. To właśnie utrudnia wyodrębnienie konkretnych zachowań i umiejętności, a także zorganizowanie sytuacji treningowych oraz praktycznych doświadczeń. Nie jest bowiem łatwo eksperymentować z zachowaniami ludzi w sytuacjach natu-

ralnych. Prowadzi się więc ćwiczenia w sytuacjach rzeczywistych. W związku z tym proces kształtowania umiejętności ogranicza się i zawęża bądź do pewnych sytuacji (np. hospitacji zajęć), bądź do pewnych metod (np. korekta, omówienie błędnych i poprawnych zachowań dostrzeżonych przez obserwatora w trakcie praktyki edukacyjnej kandydata). W rzeczywistości faktyczne umiejętności opanowuje nauczyciel, metodą prób i błędów, dopiero w okresie pracy zawodowej.

Superlearning (S) to cykl zajęć rozszerzających doświadczenia dydaktyczne uczestników warsztatów o inne, niekonwencjonalne sposoby przyswajania informacji. Wykorzystuje się tutaj świadome i podświadome procesy psychiczne, czynniki sytuacyjne oraz techniki specjalne. Włącza się uwagę bierną, relaks, autosugestię, trening mentalny, muzykę, kolor i wiele innych bodźców, pomagających zrównoważyć pracę lewej i prawej półkuli mózgowej, odkryć własne „mocne strony”, siłę sugestii pozytywnych, znaczenie samoakceptacji, całościowego uczenia się itp.

Mała forma dydaktyczna (MFD) ma służyć opanowaniu konkretnych umiejętności dydaktycznych, zasad i reguł skutecznego postępowania nauczyciela oraz sprawdzeniu różnych pomysłów metodycznych w praktyce. Istotne jest również to, aby każdy uczestnik warsztatów, przedstawiając grupie własny projekt zajęć i sposób ich realizacji, otrzymywał informacje zwrotne o tym, jak jego inicjatywy i zachowania odbiera audytorium. Treść zajęć, prezentowana tematyka, nie ma w tym wypadku większego znaczenia (choć wskazane jest, by była atrakcyjna), gdyż ważny jest sposób jej prezentacji, zetknięcia z różnymi stylami działania dydaktycznego, technikami, pomysłami metodycznymi, ciekawymi materiałami audiowizualnymi itp.

Dotychczasowe doświadczenia autora, wyniesione z wieloletniej obserwacji zajęć dydaktycznych, które prowadzili młodzi nauczyciele akademicy, wskazują na pewne prawidłowości występujące w ich pracy. Można więc zauważyć, że mają oni tendencję do utrzymywania dystansu w stosunku do studentów na zajęciach, przekazywania maksimum informacji w „gotowej postaci”, utrzymywania jednokierunkowego charakteru komunikacji (nawet na ćwiczeniach i konwersatoryjnych formach zajęć), lekceważenia formy i metod przekazu informacji, unikania angażowania studentów do aktywnego uczestnictwa w zajęciach.

Najczęściej jednak występuje u nich brak zainteresowania odbiorem, procesem rozumienia i przetwarzania informacji przez studentów.

Indagowani w tej ostatniej sprawie, nauczyciele odpowiadają najczęściej, że na poziomie studiów wyższych student powinien być odpowiednio umotywowany do nauki, nie trzeba więc dbać o to, by pobudzać aktywność przez zainteresowanie go treścią lub metodą. Inne typowe reakcje to odwoływanie się do samodzielności, którą student powinien wykazywać w procesie przyswajania wiedzy. Złe wyniki w nauce tłumaczą z kolei niskim poziomem intelektualnym studentów lub lenistwem. Żaden z nauczycieli nie podjął kwestii sposobów przekazywania informacji i czynników zależnych od nadawcy.

Te typowe zachowania młodych nauczycieli są, zdaniem autora projektu, świadectwem lęków i niepokojów związanych z pełnieniem roli nauczyciela, a także niezajomości praw procesu uczenia się. Są również wyrazem posługiwania się mechanizmami obronnymi. Dowodzą, że poglądy o dominującej, podmiotowej i aktywnej roli nauczyciela, a przedmiotowej, podporządkowanej i biernej roli studenta w procesie kształcenia – mimo ewidentnej ich fałszywości – są uznawane przez młodych nauczycieli za słuszne.

Mała forma dydaktyczna, wraz z resztą zajęć warsztatowych, jest pomysłem na korygowanie tych poglądów, na odkrywanie i ujawnianie predyspozycji dydaktycznych ewentualnie innych

walorów osobowościowych, na których podstawie każdy nauczyciel mógłby budować własny styl dydaktyczny. To metoda na przełamywanie i pokonywanie własnych słabości, uprzedzeń i stereotypów, na kształtowanie i rozwijanie podstawowych umiejętności dydaktycznych, przywracanie symetrii w komunikacji ze studentami oraz opanowanie nawyku systemowego i twórczego rozwiązywania problemów edukacyjnych.

Na zakończenie warsztatów organizuje się uroczyste spotkanie, podczas którego uczestnicy utrzymują zaświadczenia uprawniające do podejmowania pracy dydaktycznej w wyższej uczelni. Autor koncepcji nie jest zwolennikiem wystawiania ocen na zaświadczeniach, a także nie ocenia nikogo podczas zajęć warsztatowych. Dopuszcza jedynie formę kolektywnego wyróżniania (za zgodą członków grupy) osób wykazujących wybitne zaangażowanie lub osiągnięcia.

Na spotkaniu kończącym warsztaty organizator ma jeszcze jedno zadanie do wykonania. Polega ono na zebraniu od uczestników anonimowej, pisemnej opinii na temat treści, sposobów realizacji, organizacji i wartości poszczególnych działów tematycznych. Wyniki tego sondażu powinny być udostępnione innym pracownikom uczelni, a ponadto służyć organizatorom do ciągłego udoskonalania kształcenia młodych nauczycieli akademickich.

*

Przedstawiona koncepcja jest owocem wieloletnich prób i doświadczeń prowadzonych przez autora nad kształtowaniem i doskonaleniem umiejętności przydatnych nauczycielom w pracy dydaktycznej.

Większość z zaproponowanych doświadczeń i ćwiczeń dydaktycznych poddawana jest obecnie weryfikacji podczas zajęć studentów, absolwentów i asystentów, realizowanych w ramach Studium Przygotowania Pedagogicznego prowadzonego w Akademii Górniczo-Hutniczej, Akademii Rolniczej i Politechnice w Krakowie. Dotychczas autor opracował ponad 20 spisów sytuacyjnych do treningu wrażliwości pedagogicznej, przygotował również zestaw potrzebnych testów i materiałów pomocniczych. Zarejestrowano też około 100 prezentacji małych form dydaktycznych oraz 40 scenek do zadania symulacji sytuacji dydaktycznych. Obecnie prowadzone są prace nad zoperacjonalizowaniem szczegółowych celów kształcenia oraz instrukcjami do zadań. Należy także zaplanować prace nad wykonaniem materiałów ilustracyjnych do działów IV i VIII.

Według opinii słuchaczy Studium Przygotowania Pedagogicznego, rozwiązania, które zawiera projekt są na obecnym etapie prac optymalne. Nie znaczy to jednak, że na tym można poprzestać. Każde działanie dydaktyczne można i należy udoskonalić, gdyż, jak powiedziano na wstępie, nie ma w edukacji sytuacji powtarzalnych i skończonych. Projekt stanowi pewien punkt wyjścia do dalszych poszukiwań, które powinny uwzględniać specyficzne czynniki i warunki danego środowiska akademickiego.

Aneks

1. Ramowy plan zajęć warsztatowych – projekt

Lp.	Dział organizacyjny	Liczba godzin	Forma zajęć	Zasadnicze, postulowane efekty pracy uczestników
	Spotkanie organizacyjne	2	Wykład	Pełna orientacja w zakresie celów metod, form organizacyjnych i zadań do wykonania
I	Trening wrażliwości pedagogicznej (TWP) z elementami treningu interpersonalnego, twórczego myślenia, asertywności, analizy transakcyjnej	20	Trening	Wzrost zachowań empatycznych, poprawa komunikacji i współpracy w grupie, wzrost zaufania do innych, samoakceptacji i wyobraźni twórczej
II	Trening komunikacji dydaktycznej (TKD) z elementami retoryki i kultury języka	14	Trening doświadczalny	Wzrost samokontroli w procesie nadawania, odbierania i przetwarzania informacji, eliminacja zakłóceń, antycypacja zachowań i oczekiwań partnerów, poprawność językowa
III	Superlearning (S)	10	Wykład, ćwiczenia	Poznanie niekonwencjonalnych technik i metod uczenia się
IV	Proces kształcenia na poziomie wyższym – podejście systemowe	10	Wykłady, konwersatorium	Orientacja w zakresie systemów dydaktycznych (makro i mikro) funkcjonujących w renomowanych uczelniach
V	Mała forma dydaktyczna (MFD-1) Zadanie nr 1 (indywidualne) wersja jednokierunkowa 1) Projektowanie i wykonanie materiałów dydaktycznych – zapis magnetowidowy;	4	Laboratorium technicznych środków kształcenia, ćwiczenia, konsultacje	Opanowanie umiejętności opracowania scenopisu, obsługi aparatury TV, autokorekta zachowań werbalnych i niewerbalnych
	2) Przegląd i analiza nagrań; 3) Wykonanie zadania nr 2	4	Sesja przeglądowa, konwersatorium	Zebranie założeń do projektu MFD-2, konkretyzacja celów, treści, metod i form realizacji zadania nr 3, organizacja zespołów wykonawczych
VI	Mała forma dydaktyczna (MFD-2) Zadanie nr 3 (zespołowe) wersja dwukierunkowa 1) Projektowanie i wykonanie elementów MFD-2 (cele operacyjne, zakres i układ treści, materiały dydaktyczne, czynności, sytuacja itp.);	6	Laboratorium technicznych środków kształcenia, ćwiczenia, konsultacje	Opanowanie umiejętności projektowania zajęć dydaktycznych i wykonywania materiałów dydaktycznych

	2) Przegląd oraz analiza koncepcji i zaprojektowanych materiałów; 3) Prezentacja i analiza (MFD-2)	2	Konsultacje	Korekta projektów
		8	Sesja	Sprawdzenie w praktyce własnych planów dydaktycznych, uzyskanie informacji zwrotnej, pobudzenie wyobrażeń metodycznych
VII	Symulacja sytuacji dydaktycznych (SSD) Zadanie nr 4 1) Projektowanie SSD, wykonanie rekwizytów i scenopisu scenek – zapis magnetowidowy;	2	Laboratorium technicznych środków kształcenia, konsultacje	Poznanie struktury aktu dydaktycznego, uwarunkowań skutecznego działania, pokonanie oporów psychicznych związanych z graniem roli
	2) Przegląd i analiza nagranych sytuacji i scenek (np. wykład, ćwiczenia, egzamin, konsultacje);	4	Sesja przeglądowa, konwersatorium	Przekonanie o niepowtarzalności aktu dydaktycznego, znajomość uwarunkowań skutecznego działania
	3) Wykonanie zadania nr 5		Sprawdzian	Poznanie metod i form badania wyników nauczania
VIII	Telehospitacje zajęć dydaktycznych (TZD)	6	Hospitacja, konwersatorium	Umiejętność analizowania i wartościowania procesu edukacyjnego
IX	Metodyka nauczania przedmiotu kierunkowego	10	Konsultacja, hospitacja indywidualna	Pogłębienie znajomości treści, metod i środków nauczania w zakresie własnej dyscypliny kierunkowej
X	Programowa forma dydaktyczna (PFD) Zadanie nr 6 – indywidualne 1) Projektowanie własnych zajęć dydaktycznych (cele, treści, materiały dydaktyczne itp.), wykonanie materiałów audiowizualnych;	2	Laboratorium technicznych środków kształcenia, konsultacje	Zastosowanie w projekcie aktywizujących materiałów dydaktycznych, opracowanie optymalnej strategii dydaktycznej
	2) Przeprowadzenie zaprojektowanych zajęć dla studentów, z udziałem zaproszonych kolegów z grupy warsztatowej;	2	Praca samodzielna, obserwacja	Weryfikacja wyobrażeń w rzeczywistości edukacyjnej, poczucie pewności i kompetencji dydaktycznej
	3) Hospitacje zajęć dydaktycznych prowadzonych przez kolegów z grupy.	12	Hospitacja, konwersatorium	Znajomość różnych zakładów uczelni, specyfiki pracy, stylów uprawiania dydaktyki, wzbogacenie wyobraźni dla twórczego wykonywania zawodu
	Zakończenie warsztatów 1) Zebranie opinii uczestników na temat zajęć warsztatowych; 2) Wręczenie zaświadczeń uprawniających do pracy ndydaktycznej w szkole wyższej	2	Wykład, badanie ankietowe	Autorefleksje pedagogiczne

2. Wykaz zadań dla uczestników warsztatów do opracowania w ramach zajęć

Zadanie nr 1 (indywidualne)

Mała forma dydaktyczna (MFD-1) – wersja jednokierunkowa

- Treść* Opracować dla kolegów z grupy warsztatowej krótki dydaktyczny program telewizyjny na dowolny temat i zarejestrować na taśmie magnetowidowej.
- Warunki ograniczające*
- 1) Czas emisji: 7 minut;
  - 2) Przez połowę tego czasu autor programu musi być (aktywny werbalnie) na wizji;
  - 3) Należy sprecyzować efekty zaznajomienia się z programem.

Zadanie nr 2

Założenia do projektu MFD-2 w wersji dwukierunkowej

- Treść* Mając w planie przedstawienie MFD w wersji dialogowej, przeprowadzić „rozpoznanie” grupy pod kątem możliwości aktywizowania wszystkich jej członków w trakcie prezentacji zadania nr 3.
- Zalecenia* Należy uzyskać odpowiedź na niżej wymienione przykładowe pytania:
- Kto z grupy interesuje się podobnym tematem?
  - Czy ktoś z grupy posiada potrzebne materiały dydaktyczne?
  - Kto nie ma żadnej wiedzy lub doświadczenia w zakresie planowanego tematu?
  - Czy temat będzie atrakcyjny dla członków grupy?
  - Jaki zakres treści należy przyjąć, uwzględniając poziom grupy i czas MFD-2?
  - Jakie zastosować sposoby, aby wszyscy uczestnicy zajęć uzyskali maksymalne efekty dydaktyczne?

Zadanie nr 3 (zespołowe, 2-3 osoby)

Mała forma dydaktyczna (MFD-2), wersja dwukierunkowa

- Treść* Zaprojektować, zorganizować i przeprowadzić krótkie zajęcia dydaktyczne z kolegami z grupy warsztatowej na temat uzgodniony ze swoim partnerem. Opracować narzędzia do pomiaru dydaktycznego (zadanie nr 5).
- Warunki ograniczające*
- 1) Czas przeznaczony na zajęcia wynosi 20 minut;
  - 2) Należy sprecyzować efekty końcowe zajęć i je osiągnąć;
  - 3) Temat zajęć ma być kontynuacją programu telewizyjnego obejrzanego przez grupę w ramach zadania nr 1;
  - 4) Należy utrzymać na zajęciach symetrię komunikacyjną, tzn. równowagę „nadawania i odbierania”;
  - 5) Podczas zajęć należy wykorzystać materiały audiowizualne.

Zadanie nr 4 (zespołowe, 4 osoby)

Symulacja sytuacji dydaktycznych (SSD)

- Treść* Zaprojektować, odegrać i zapisać na taśmie magnetowidowej minimum 4 scenki ilustrujące jedną z niżej przedstawionych sytuacji dydaktycznych – charakterystycznych dla procesu kształcenia w wyższej uczelni.

- Warunki ograniczające**
- 1) Czas emisji każdej scenki: 2 minuty. Łączny czas nagrania: maksimum 12 minut;
  - 2) W każdej scenie opisującej sytuację dydaktyczną należy zachować ten sam przedmiot i temat zajęć;
  - 3) Przygotować scenopis scenek, wyznaczyć role i wykonawców tych ról;
  - 4) Do nagrania należy przygotować odpowiednie rekwizyty, materiały i środki dydaktyczne;
  - 5) Początek nagrania należy opatrzyć wprowadzeniem, a zakończenie zamknąć pytaniami skierowanymi do odbiorcy.

Wyszczególnienie sytuacji dydaktycznych do zilustrowania w ramach zadania nr 4

- Tytuły sytuacji**
1. Rozpoczęcie zajęć.
  2. „Kartkówka” ewentualnie „powtórka”.
  3. Przygotowanie do wysiłku intelektualnego.
  4. Zetknięcie studentów z nowym materiałem.
  5. Przetwarzanie, porządkowanie i utrwalanie nowego materiału.
  6. Podsumowanie, zakończenie zajęć.
  7. Konsultacja na dyżurze.
  8. Egzamin.
  9. Wykład.
  10. Korekta projektu.

Zadanie nr 5 (zespolowe, 2-3 osoby)

Pomiar efektów kształcenia

- Treść**
- 1) Opracować sposób sprawdzenia efektów uzyskanych w wyniku pracy z grupą w ramach MFD-2;
  - 2) Przeprowadzić w grupie warsztatowej badanie efektów kształcenia;
  - 3) Ogłosić wyniki pomiaru dydaktycznego.
- Warunek ograniczający**
- Badanie efektów kształcenia należy przeprowadzić po upływie minimum 2 tygodni od czasu zajęć.

Zadanie nr 6 (indywidualne)

Programowa forma dydaktyczna (PFD)

- Treść**
- Uczestnik warsztatów zaprojektuje, zorganizuje i przeprowadzi pokazowe zajęcia dydaktyczne z przedmiotu nauczania, który realizuje w ramach swojego pensum dydaktycznego oraz osiągnie wytyczone cele operacyjne.
- Warunki ograniczające**
- 1) Czas realizacji zajęć: 45 minut;
  - 2) Temat: wynikający z rozkładu materiału nauczania danego przedmiotu;
  - 3) Należy zademonstrować umiejętności opanowane podczas zajęć warsztatowych;
  - 4) Należy zaprosić na zajęcia kilku kolegów z grupy, opiekuna naukowo-dydaktycznego i osobę prowadzącą warsztaty.

3. Wykaz literatury przydatnej do realizacji warsztatów

Dział I

- Aronson E.: *Człowiek istota społeczna*. Warszawa 1988.
 Góralski A.: *Być nowatorem – poradnik twórczego myślenia*. Warszawa 1990.
Jak żyć z ludźmi – umiejętności interpersonalne. Ćwiczenia grupowe. Tłum. M. Bida. MEN, Warszawa, b.r.w.
Psychologiczne gry i ćwiczenia grupowe. Warszawa 1991.
 Rylke H., Klimowicz G.: *Szkoła dla ucznia. Jak uczyć życia z ludźmi*. Warszawa 1992.
 Uchnast Z.: *Humanistyczna orientacja w psychologii osobowości*. Lublin 1988.
 Zaborowski Z.: *Trening interpersonalny*. Wrocław 1985.

Dział II

- Dręgowski J.B.: *Oko i obraz. Studium psychologiczne*. Warszawa 1990.
 Gordon T.: *Wychowanie bez porażek*. Warszawa 1992.
 Grzesiuk L., Trzebińska E.: *Jak ludzie porozumiewają się*. Warszawa 1978.
 Habermas J.: *Teoria i praktyka*. Warszawa 1985.
 Janowski A.: *Uczeń w teatrze życia szkolnego*. Warszawa 1989.
 Ken E.: *Szkolne gry uczniów*. Warszawa 1991.
Ku pedagogii pogranicza. Red. Z. Kwieciński, L. Witkowski. Toruń 1990.
 Lindsay P.H., Norman D.A.: *Procesy przetwarzania informacji u człowieka*. Warszawa 1984.
 Nęcki Z.: *Komunikowanie interpersonalne*. Warszawa 1992.
 Nowak A.: *Wyobrażeniowe mechanizmy przetwarzania informacji. Myślenie przestrzenne*. Warszawa 1991.
 Pease A.: *Język ciała. Jak czytać myśli ludzi z ich gestów*. Kraków 1992.
 Pietrasieński Z.: *Sztuka uczenia się*. Warszawa 1990.
 Putkiewicz E.: *Procesy komunikowania się na lekcji*. Warszawa 1990.
 Skrzydlewski W.: *Technologia kształcenia, przetwarzanie informacji, komunikowanie*. Poznań 1990.
 Szkudlarek T., Śliwerski B.: *Wyzwania pedagogiki krytycznej i antypedagogiki*. Kraków 1991.

Dział III

- Maier Ch., Weber M.: *Sukces przez superlearning*, tłum. K. Biel (maszynopis).
 Siek S.: *Relaks i autosugestia*. Warszawa 1986.
 Siek S.: *Treningi relaksacyjne*. Warszawa 1990.
 Stefański L.E.: *Kurs doskonalenia umysłu*. Warszawa 1989.
 Zarębska D.: *Tajemnicze energie*. Kraków 1991.

Pozostałe działy

- Bogaj M.: *Hospitacja zajęć dydaktyczno-wychowawczych jako forma kształcenia pedagogicznego kandydatów na nauczycieli*. W: *Nauczyciele nauczycieli*. Warszawa – Łódź 1992.

- Davies R.H. i inni: *Konstruowanie systemu kształcenia*. Warszawa 1983.
- Dziewulak D.: *Szkolnictwo wyższe we Francji*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1991, nr 3.
- Francuz W.M.: *Dydaktyka przedmiotów zawodowych*. Kraków 1993.
- Gagne R.M. i inni: *Zasady projektowania dydaktycznego*. Warszawa 1992.
- Guilbert J.J.: *Zarys pedagogiki medycznej*. Warszawa 1983.
- Hiszpańska B.: *Umiejętność samodzielnego uczenia się – szansą przyszłości*. Warszawa 1991.
- Kazimierski W.: *Środki dydaktyczne w szkolnictwie zawodowym*. Warszawa 1984.
- Konarzewski K.: *Podstawy teorii oddziaływań wychowawczych*. Warszawa 1982.
- Kruszewski K.: *Kształcenie w szkole wyższej*. Warszawa 1976.
- Kruszewski K.: *Zmiana i wiadomość*. Warszawa 1987.
- Kruszewski K.: *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, t. I, Warszawa 1991.
- Małyjasiak M.Z.: *Ćwiczenia audytoryjne w szkole wyższej*. Warszawa 1974.
- Masłow A.H.: *Motywacja i osobowość*. Warszawa 1990.
- Newble D., Cannon R.: *Jak uczyć medycyny? Poradnik nauczyciela akademickiego*. Warszawa 1988.
- Niemierko B.: *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*. Warszawa 1990.
- Od pedagogiki ku pedagogii*. Red. E. Rodziewicz, M. Szczepka-Pustkowska, Toruń 1993.
- Palka St.: *Teoria pedagogiczna a praktyczne doświadczenia nauczycieli*. Warszawa 1989.
- Pietrański Z.: *Rozwój człowieka dorosłego*. Warszawa 1990.
- Proces kształcenia – podejście systemowe*. Tłum. M.S. Szymański. Warszawa 1986.
- Strykowski W.: *Audiowizualne materiały dydaktyczne*. Warszawa 1984.
- Way B.: *Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży*. Warszawa 1990.